

Mladá veda

Young Science

Špeciálne vydanie

Mladá veda

Young Science

MEDZINÁRODNÝ VEDECKÝ ČASOPIS MLADÁ VEDA / YOUNG SCIENCE

Číslo 4, ročník 14., špeciálne číslo vydané v auguste 2026

ISSN 1339-3189, EV 167/23/EPP

Kontakt: info@mladaveda.sk, tel.: +421 908 546 716, www.mladaveda.sk

Fotografia na obálke: V lese. © Branislav A. Švorc, foto.branisko.at

REDAKČNÁ RADA

prof. Ing. Peter Adamišín, PhD. (Katedra environmentálneho manažmentu, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Dr. Pavel Chromý, PhD. (Katedra sociálnej geografie a regionálneho rozvoje, Univerzita Karlova, Praha)

prof. Dr. Paul Robert Magocsi (Chair of Ukrainian Studies, University of Toronto; Royal Society of Canada)

Ing. Lucia Mikušová, PhD. (Ústav biochémie, výživy a ochrany zdravia, Slovenská technická univerzita, Bratislava)

doc. Ing. Peter Skok, CSc. (Ekomos s. r. o., Prešov)

Mgr. Monika Šavelová, PhD. (Katedra translatológie, Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra)

prof. Ing. Róbert Štefko, Ph.D. (Katedra marketingu a medzinárodného obchodu, Prešovská univerzita, Prešov)

prof. PhDr. Peter Švorc, CSc., predseda (Inštitút histórie, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Ing. Petr Tománek, CSc. (Katedra verejnej ekonomiky, Vysoká škola báňská - Technická univerzita, Ostrava)

doc. Mgr. Michal Garaj, PhD. (Katedra politických vied, Univerzita sv. Cyrila a Metoda, Trnava)

REDAKCIA

Mgr. Branislav A. Švorc, PhD., šéfredaktor (Inštitút pre vedu, kultúru a spoločenský rozvoj)

Mgr. Martin Hajduk, PhD. (Banícke múzeum, Rožňava)

PhDr. Magdaléna Keresztesová, PhD. (Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF, Nitra)

RNDr. Richard Nikischer, Ph.D. (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Praha)

PhDr. Veronika Trstianska, PhD. (Ústav stredoeurópskych jazykov a kultúr FSŠ UKF, Nitra)

Mgr. Veronika Zuskáčová (Geografický ústav, Masarykova univerzita, Brno)

VYDAVATEĽ

Inštitút pre vedu, kultúru a spoločenský rozvoj

IČO: 57728038, Bajkalská 12B, 080 01 Prešov, Slovensko

v spolupráci s vydavateľstvom UNIVERSUM-EU, spol. s r. o.

ZABEZPEČOVANIE ODBORNEJ POMOCI DEŤOM Z CENTIER PRE DETI A RODINY PROSTREDNÍCTVOM INÝCH ZARIADENÍ

PROVISION OF PROFESSIONAL SUPPORT TO CHILDREN FROM CENTRES
FOR CHILDREN AND FAMILIES THROUGH OTHER FACILITIES

Pavel Bryndzák¹

Autor pôsobí v oblasti riadenia, sociálnej práce a špeciálnej pedagogiky. Odborne sa venuje systému starostlivosti o deti s poruchami správania, reedukácii a medziinštitucionálnej spolupráci pri ochrane najlepšieho záujmu dieťaťa.

The author works in the fields of management, social work and special education. His professional focus includes the care system for children with behavioural disorders, re-education and inter-institutional cooperation aimed at protecting the best interests of the child.

Abstract

The article examines the provision of professional support to children placed in Centres for Children and Families through other legal entities and facilities. It analyses monitoring data for 2021, with particular attention to diagnostic centres, re-education centres, therapeutic and educational sanatoria, specialised Centres for Children and Families and psychiatric facilities. The results show that 212 children received residential professional support in special educational facilities, most frequently in re-education centres. The article discusses the legal basis for placement, outcomes of support, the importance of prioritising outpatient interventions and the need for coordinated decision-making based on the child's individual needs and best interests. Recommendations are formulated for monitoring, case assessment and cooperation among Centres for Children and Families, child protection authorities and special educational facilities.

Key words: centre for children and families, professional support, residential care, diagnostic centre, re-education centre, best interests of the child

¹ Adresa pracoviska: doc. PhDr. Mgr. Pavel Bryndzák, PhD., Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave, n. o., Námestie 1. mája č. 1, 810 00 Bratislava
E-mail: bryndzak@vssvalzbety.sk

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá zabezpečovaním odbornej pomoci deťom umiestneným v centrách pre deti a rodiny prostredníctvom iných právnických osôb a zariadení. Analyzuje monitorovacie údaje za rok 2021 so zameraním na diagnostické centrá, reedukačné centrá, liečebno-výchovné sanatóriá, špecializované centrá pre deti a rodiny a psychiatrické zariadenia. Výsledky ukazujú, že pobytová odborná pomoc v špeciálnych výchovných zariadeniach bola zabezpečená 212 deťom, najčastejšie v reedukačných centrách. Príspevok reflektuje právny základ umiestnenia, výsledky poskytovanej pomoci, význam uprednostňovania ambulantných intervencií a potrebu koordinovaného rozhodovania založeného na individuálnych potrebách a najlepšom záujme dieťaťa. V závere formuluje odporúčania pre monitoring, posudzovanie prípadov a spoluprácu medzi centrami, orgánmi sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately a špeciálnymi výchovnými zariadeniami.

Kľúčové slová: centrum pre deti a rodiny, odborná pomoc, pobytová starostlivosť, diagnostické centrum, reedukačné centrum, najlepší záujem dieťaťa

Úvod

Zabezpečenie primeranej odbornej pomoci dieťaťu umiestnenému v centre pre deti a rodiny (ďalej len „CDR“) patrí medzi kľúčové predpoklady účinnej ochrany jeho práv, zdravia a priaznivého vývinu. Potreby dieťaťa však môžu presiahnuť odborné, personálne alebo programové možnosti kmeňového centra. V takom prípade vstupujú do procesu ďalšie subjekty, najmä diagnostické centrá (DC), reedukačné centrá (RC), liečebno-výchovné sanatóriá (LVS), špecializované CDR alebo zdravotnícke zariadenia.

V roku 2021 bol internou normou Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny č. 24/2021 ustanovený jednotný postup zabezpečovania odbornej pomoci prostredníctvom iných právnických alebo fyzických osôb pre dieťa umiestnené v CDR na základe rozhodnutia súdu. Základným princípom tohto postupu bolo prednostné využívanie ambulantnej formy a až následné využitie pobytovej formy pomoci. Súčasťou procesu sa stalo pravidelné mesačné monitorovanie potreby a priebehu pobytovej odbornej pomoci (Ústredie PSVR, 2021).

Cieľom príspevku je opísať rozsah a štruktúru pobytovej odbornej pomoci zabezpečenej deťom z CDR v roku 2021, interpretovať jej základné výsledky a pomenovať podmienky, ktoré podporujú odborné, adresné a koordinované rozhodovanie. Text vychádza z údajov prezentovaných na porade riaditeľov CDR v apríli 2022 (Ústredie PSVR, 2022).

Východiská zabezpečovania odbornej pomoci

Rozhodovanie o forme pomoci musí vychádzať z individuálneho posúdenia potrieb dieťaťa. Kľúčové je rozlíšiť, či možno cieľ intervencie dosiahnuť internou odbornou prácou v CDR, ambulantnou pomocou externého subjektu alebo až pobytovou pomocou. Pobytový zásah predstavuje najintenzívnejšiu formu, preto musí byť vecne odôvodnený, časovo primeraný a priebežne vyhodnocovaný. Nemá slúžiť ako náhrada za chýbajúce personálne kapacity alebo ako automatická reakcia na náročné správanie dieťaťa.

Právny rámec sledovaného obdobia tvorili najmä zákon č. 305/2005 Z. z. a zákon č. 245/2008 Z. z. Rozhodnutie súdu mohlo mať podobu neodkladného opatrenia, výchovného

opatrenia alebo zmeny zariadenia na výkon ústavnej starostlivosti. Interná norma č. 24/2021 vytvorila procesný rámec pre jednotnejšiu evidenciu a spoluprácu. Pravidelný monitoring umožnil sledovať nielen počet detí, ale aj dôvod a trvanie pomoci, návrat do kmeňového centra či vyradenie z evidencie.

Z odborného hľadiska má osobitný význam kontinuita prípadu. CDR zostáva kľúčovým aktérom plánovania práce s dieťaťom aj počas pobytu v inom zariadení. Účinnosť zásahu závisí od zdieľania relevantných informácií, jasného cieľa pobytu, určenia zodpovedností a včasnej prípravy návratu. Nevyhnutná je tiež participácia dieťaťa primeraná jeho veku a schopnostiam a spolupráca s rodinou alebo blízkymi osobami, ak je v súlade s jeho záujmom. Pri plánovaní ďalšej podpory je potrebné zohľadniť aj špecifiká profesionálnej náhradnej rodiny a jej možný vplyv na vývin dieťaťa umiestneného v centre pre deti a rodiny (Biksadská et al., 2024).

Metodika spracovania údajov

Príspevok má charakter sekundárnej deskriptívnej analýzy administratívnych údajov. Východiskom bol súhrnný monitoring za rok 2021 prezentovaný Ústredím PSVR. Jednotkou sledovania bolo dieťa z CDR, ktorému bola zabezpečená odborná pomoc pobytovou formou v inom zariadení. Údaje boli triedené podľa typu zariadenia, právneho základu, výsledku intervencie a zriaďovateľského typu CDR. Pri interpretácii sa pracuje s absolútnymi početnosťami a percentuálnymi podielmi vypočítanými zo súhrnných údajov.

Limity analýzy vyplývajú z agregovanej povahy podkladov. Údaje neumožňujú hodnotiť individuálnu závažnosť prípadov, dĺžku pobytu, opakované premiestnenia ani dlhodobý efekt po návrate dieťaťa. Zistenia preto nemožno chápať ako hodnotenie účinnosti konkrétnych zariadení, ale ako opis využívania jednotlivých foriem pobytovej pomoci a podnet pre ďalšie analytické sledovanie.

Výsledky monitorovania za rok 2021

V špeciálnych výchovných zariadeniach bola v roku 2021 zabezpečená pobytová odborná pomoc spolu 212 deťom. Najväčšiu skupinu tvorili deti umiestnené v reedukačných centrách, a to 120 detí (56,6 %). Diagnostické centrá poskytli pomoc 58 deťom (27,4 %) a liečebno-výchovné sanatóriá 34 deťom (16,0 %). Uvedená štruktúra poukazuje na vysoký podiel prípadov, pri ktorých bola identifikovaná potreba systematickej reedukácie.

Typ zariadenia	Počet detí	Podiel
Diagnostické centrum	58	27,4 %
Reedukačné centrum	120	56,6 %
Liečebno-výchovné sanatórium	34	16,0 %
Spolu	212	100,0 %

Tabuľka 1 – Pobytová odborná pomoc podľa typu špeciálneho výchovného zariadenia v roku 2021

Zdroj: vlastné spracovanie podľa Ústredia PSVR (2022)

Z hľadiska zriaďovateľského typu pochádzalo 188 detí zo štátnych CDR a 24 detí z neštátnych CDR. Deti zo štátnych centier tak predstavovali 88,7 % sledovaného súboru. Rozdiel je potrebné interpretovať vo vzťahu k rozdielnej kapacite siete: sledované štátne CDR mali kapacitu 4 687 miest, kým neštátne CDR 963 miest. Samotný absolútny počet preto nevypovedá o kvalite práce alebo miere problémovosti v jednotlivých typoch centier.

Najčastejším právnym základom bolo neodkladné opatrenie, ktoré sa týkalo 137 detí (64,6 %). Na základe výchovného opatrenia bola pomoc zabezpečená 39 deťom (18,4 %) a na základe rozhodnutia o zmene zariadenia na výkon ústavnej starostlivosti 36 deťom (17,0 %). Dominancia neodkladných opatrení naznačuje, že významná časť rozhodovania prebiehala v situáciách vyžadujúcich rýchlu reakciu.

Právny základ	Počet detí	Podiel
Neodkladné opatrenie	137	64,6 %
Výchovné opatrenie	39	18,4 %
Zmena zariadenia na výkon ústavnej starostlivosti	36	17,0 %
Spolu	212	100,0 %

Tabuľka 2 – Právny základ zabezpečenia pobytovej odbornej pomoci

Zdroj: vlastné spracovanie podľa Ústredia PSVR (2022)

Po ukončení odbornej pomoci sa 62 detí vrátilo do kmeňového CDR, z toho 38 z diagnostických centier, 14 z reedukačných centier a 10 z liečebno-výchovných sanatórií. K začiatku roka 2022 pokračovalo poskytovanie pomoci v inom zariadení pri 109 deťoch. Ďalších 36 detí bolo vyradených z evidencie CDR z dôvodu rozhodnutia o zmene zariadenia a pri piatich deťoch došlo k ukončeniu evidencie v súvislosti so zrušením pobytového opatrenia alebo nadobudnutím plnoletosti bez pokračovania starostlivosti mladého dospelého. Pri mladých ľuďoch, ktorým sa starostlivosť končí nadobudnutím plnoletosti, je potrebné myslieť aj na podporu ich zapojenia do vzdelávania a pracovného života.

Výsledok/stav	Počet detí	Podiel
Návrat do kmeňového CDR	62	29,2 %
Pokračovanie pomoci v roku 2022	109	51,4 %
Vyradenie po zmene zariadenia	36	17,0 %
Iné ukončenie evidencie	5	2,4 %
Spolu	212	100,0 %

Tabuľka 3 – Stav detí po poskytnutí alebo počas poskytovania pomoci

Zdroj: vlastné spracovanie podľa Ústredia PSVR (2022)

Porovnanie rokov 2019 až 2021 ukazuje relatívne stabilný počet detí v diagnostických centrách a LVS, ale vyšší počet detí v reedukačných centrách v roku 2021. Kým v roku 2020 bola

reedukačná pomoc evidovaná pri 95 deťoch, v roku 2021 išlo o 120 detí, čo predstavuje medziročný nárast o 26,3 %. Na potvrdenie trendu by však bolo potrebné dlhšie časové obdobie a údaje prepočítané na počet detí v CDR.

Rok	DC	RC	LVS	Spolu
2019	52	118	34	204
2020	62	95	37	194
2021	58	120	34	212

Tabuľka 4 – Vývoj počtu detí podľa typu zariadenia v rokoch 2019–2021

Zdroj: vlastné spracovanie podľa Ústredia PSVR (2022)

Ďalšie formy odbornej pomoci

Pobytová odborná pomoc nebola zabezpečovaná iba v špeciálnych výchovných zariadeniach. V roku 2021 bola na základe rozhodnutia súdu poskytnutá v inom CDR 19 deťom. Išlo najmä o centrá s resocializačným programom, špecializovanou samostatnou skupinou pre deti s duševnou poruchou alebo skupinou pre deti vyžadujúce opatrovateľskú starostlivosť. Tieto prípady zdôrazňujú potrebu diferencovanej siete programov a odborných tímov.

Od účinnosti internej normy, teda od 1. júna do 31. decembra 2021, bolo na psychiatrickom oddelení nemocnice alebo v detskej psychiatrickej liečebni hospitalizovaných 141 detí z CDR. Sedemnást' z nich bolo hospitalizovaných opakovane. Tento údaj poukazuje na výraznú potrebu dostupnej detskej psychiatrickej starostlivosti, krízových služieb a následnej podpory po návrate. Hospitalizácia rieši akútny zdravotný stav, ale sama osebe nenahrádza dlhodobý sociálny, pedagogický a terapeutický plán.

Diskusia

Výsledky potvrdzujú, že zabezpečovanie odbornej pomoci je medziodvetvovou úlohou. Sociálnoprávna ochrana, školstvo a zdravotníctvo vstupujú do prípadu s odlišnými kompetenciami, no ich rozhodnutia sa priamo dotýkajú kontinuity života dieťaťa. Ak chýba spoločný cieľ, pobyt v inom zariadení môže viesť k fragmentácii starostlivosti a k opakovanému premiestňovaniu bez stabilného výsledku.

Pozitívnym zistením z praxe bolo priaznivé hodnotenie spolupráce medzi CDR a špeciálnymi výchovnými zariadeniami. Kontrola vykonaná v januári 2022 však identifikovala tri deti, pri ktorých nebol dodržaný postup podľa internej normy a neboli uvedené v monitoringu (Ústredie PSVR, 2022). Aj nízky počet nezrovnalostí je dôležitý, pretože úplnosť evidencie je predpokladom ochrany práv dieťaťa, riadenia kapacít a hodnotenia systému.

Osobitnú pozornosť si vyžaduje vysoký počet neodkladných opatrení. Neodkladnosť môže byť legitímnou reakciou na ohrozenie dieťaťa, zároveň však skracaie čas na prípravu, participáciu dieťaťa a výber najvhodnejšieho zariadenia. Systém by preto mal disponovať rýchlym multidisciplinárnym posúdením, ktoré odliší akútnu bezpečnostnú potrebu od dlhodobej potreby diagnostiky, reedukácie alebo liečby.

Uprednostňovanie ambulantných foriem pomoci má význam nielen z hľadiska menšieho zásahu do života dieťaťa, ale aj z hľadiska udržania jeho vzťahov, školy a prirodzeného prostredia. Pobytová forma je opodstatnená vtedy, keď ambulantná intervencia nie je vzhľadom na povahu a intenzitu potrieb postačujúca. Rozhodnutie musí obsahovať konkrétny odborný cieľ, očakávaný výstup, spôsob hodnotenia a plán návratu alebo nadväzujúcej starostlivosti.

Odporúčania pre prax

Na základe analyzovaných údajov možno formulovať tieto odporúčania: pred rozhodnutím o pobytovej forme dôsledne dokumentovať využité interné a ambulantné možnosti; realizovať multidisciplinárne posúdenie potrieb dieťaťa; definovať merateľný cieľ a predpokladanú dĺžku pobytu; zapojiť dieťa do rozhodovania primerane jeho veku; zachovať aktívnu úlohu kmeňového CDR; najmenej mesačne prehodnocovať dôvodnosť pokračovania pomoci; a pripravovať návrat dieťaťa už od začiatku pobytu. Pri odbornom vyhodnocovaní náročných prípadov môže mať podpornú funkciu aj supervízia pracovníkov (Halušková, 2020).

Monitoring by mal byť rozšírený o ukazovatele dĺžky pobytu, opakovaných umiestnení, návratu do školy, stability po návrate a názor dieťaťa na poskytnutú pomoc. Užitočné by bolo sledovať aj mieru využitia ambulantných služieb pred pobytovým zásahom a regionálnu dostupnosť jednotlivých programov. Takéto údaje by umožnili presnejšie posúdiť účelnosť systému a identifikovať miesta, kde je potrebné posilniť kapacity.

Záver

V roku 2021 bola pobytová odborná pomoc v špeciálnych výchovných zariadeniach zabezpečená 212 deťom z CDR. Viac než polovica z nich bola umiestnená v reedukačných centrách a takmer dve tretiny prípadov sa realizovali na základe neodkladného opatrenia. Približne polovica detí pokračovala v odbornej pomoci aj v roku 2022, kým necelá tretina sa vrátila do kmeňového centra.

Zavedenie jednotného postupu a mesačného monitorovania vytvorilo dôležitý základ transparentnejšieho rozhodovania. Ďalší rozvoj systému by mal smerovať k dostupnejšej ambulantnej pomoci, kvalitnejšiemu multidisciplinárnemu posudzovaniu, dôslednej participácii dieťaťa a hodnoteniu dlhodobých výsledkov. Pobytová pomoc má byť odbornou odpoveďou na konkrétnu potrebu, nie riešením organizačných nedostatkov. Rozhodujúcim kritériom musí zostať najlepší záujem dieťaťa a kontinuita jeho starostlivosti.

*Tento článok odporúča na publikovanie vo vedeckom časopise Mladá veda:
prof. PaedDr. Peter Jusko, PhD.*

Použitá literatúra

1. BIKSADSKÁ, Katarína, Michal OLÁH, Ivan BALÁŽI, Lucia KIMPANOVÁ, Miroslav PAĽUN a Anna BURDOVÁ, 2024. Profesionálna náhradná rodina a jej vplyv na vývin detí z centra pre deti a rodiny v Bratislavskom samosprávnom kraji. In: Sociálno-zdravotnícke spektrum. Č. 24, s. 1–17. ISSN 1339-1577. ISSN online 1339-2379.

2. HALUŠKOVÁ, Eva, 2020. Supervízia v systéme sociálnych služieb. In: Vedecké odpovede na aktuálne otázky supervízie v sociálnej práci: zborník vedeckých štúdií. Banská Bystrica: Belianum – Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, s. 67–74. ISBN 978-80-557-1762-3.
3. SLOVENSKÁ REPUBLIKA, 2005. Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
4. SLOVENSKÁ REPUBLIKA, 2008. Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
5. SLOVENSKÁ REPUBLIKA, 2019. Zákon č. 138/2019 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
6. ÚSTREDIE PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY, 2021. Interná norma č. 24/2021 – Zabezpečenie odbornej pomoci prostredníctvom iných právnických a fyzických osôb pre dieťa umiestnené v centre pre deti a rodiny na základe rozhodnutia súdu. Interný dokument.
7. ÚSTREDIE PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY, 2022. Porada riaditeľov CDR: Bratislava, 26.–27. 4. 2022. Interná prezentácia.

Mladá veda

Young Science

ISSN 1339-3189